

DAVID BORRAT

La magnífica prosa breu de Marià Vayreda

JOAQUIM ARMENGOL

La mort de Marian Vayreda i Vila (1853-1903) va ser prematura. Una fatalitat que va arrabassar-nos un veritable geni de la prosa, un autor cabdal de la narrativa catalana. Només cal llegir *Records de la darrera carlinada* (1898) i *La punyalada* (1904) per adonar-se'n. Però l'escriptor encara brilla més quan hi afegim la seva obra breu, els relats escrits entre els anys 1890 i 1900, publicats en diferents revistes i diaris de l'època. Ha sortit un preciós recull titulat *El roure dels penjats*, amb quinze contes, dos poemes i una epístola; un tresor literari que recupera la millor

narrativa curta de Vayreda. El llibre l'ha publicat Lapslàtzuli, sempre a la recerca d'obres úniques i d'un alt valor literari o humà.

No em puc estar de donar a conèixer un fragment de la carta que Narcís Oller va enviar a Vayreda el 24 d'octubre de 1898, molt impressionat després de llegir *Records de la darrera carlinada*, i que mostra l'admiració per l'autor olotí: "Amich Vayreda: quan se dirigeixi a l'Oller ó li dediqui un llibre, no'l califiqui may més de mestre seu, sino de company... No tracto d'adularlo, perque no tinch re d'adularlo; que més aviat, si peço d'alguna cosa, es de massa poch dissimulat... Doncs bé, ja li asseguro que, comensant per mi, molts

EL ROURE DELS PENJATS
MARIAN VAYREDA
LAPISLÀTZULI
168 PÀG. / 18 €

d'aquells 'mestres' (que diu Vè.) fins els que encare's permeten aconsellarlo desde la trona, ben mancats estém de saber manejar la prosa catalana com Vè. la maneja;... Jo, doncs, no li aconsellaré res, ni posaré peros a la seva obra. Diré senzillament que'm sembla magnífica... que'm felicito de que la prosa catalana's vegi enriquida ab semblant obra..." Efectivament, *Records de la darrera carlinada* són un meravellós conjunt de narracions que retraten l'experiència de Vayreda a la guerra, vista des de la maduresa. I el mateix es pot dir d'alguns contes d'*El roure dels penjats*, meravellosos, tot i que la majoria, més que evocar la guerra, escenifiquen quadres de la vida pairal i les formes de persistir d'una època, la manera de fer, els costums i la tradició de la terra natal de l'autor, la Garrotxa. Una tradició exemplar, amb una moral i una ètica de la vida que no demanava pas anar a escola, feta a base de sentit comú, vivències i religiositat.

De vegades sembla que Vayreda pinti teles quan escriu, la seva formació pictòrica li configura una mirada plena d'humanitat en les descripcions, especialment en l'esbós dels tipus humans, en el croquis dels ambients i les situacions. De fet, és la mateixa humanitat que podem veure en els seus quadres, una mena de compassió maliciosa amb un refons de lliçó moral. En aquest sentit, a *La feta del Senyor Xerapi* veiem un sensacional quadre realista mentre presenciem un jocós enfrontament entre un botiguer i un porquer. La descripció física és impagable, un do singular de Vayreda en l'art de l'observació, com a bon pintor que era. Així mateix, *La fi del Renegat* ens deixa de pedra pel seu to pintoresc i per l'ús d'un llenguatge ressonant farcit d'un autèntic reguitzell d'improperis. *Lo fadristern* és un exemple de la tradició i del pas del temps, en què el naixement de la tercera generació de la nissaga dels Cabrianes és l'excusa per emprendre un deliciós passeig per la memòria de Don Benet: "l'america no més opulent de tots los que d'Amèrica han tornat". Com també destaquen, per la seva gran qualitat, *El roure dels penjats*, que dona títol al llibre, *L'afusellat* i *La fi del renegat*, contes amb elements fantàstics que tenen evidents ressonàncies amb *La punyalada*. La prosa de Vayreda és poderosa i activa fortament el nostre interès històric; res pot esquinçar aquest interès, ni l'evident perspectiva moralitzadora d'alguns relats i rondalles, perquè el que hi batega és ancestral i literatura de primer ordre.

El roure dels penjats ens regala, a més, una interessant epístola en què Vayreda reflexiona sobre l'evolució de les noves tècniques en l'art de la guerra i les armes de foc; i dos poemes inèdits que són, de fet, cançons. No hi ha dubte que aquest llibre és un producte artesà preciós i que farà les delícies d'aquells lectors que volen, d'un text, sentir-hi una parla tan vibrant i personal com la de Vayreda. ♦♦

Lou i Rainer, al marge de la distància

XÈNIA DYAKONOVA

El 1911, Lou Andreas-Salomé, aristòcrata russa d'origen alemany i coneguda dona de lletres, va viatjar a Weimar i va conèixer Sigmund Freud. Quan Lou, que tenia 50 anys però conservava el candor d'una joveneta, li va demanar que l'iniciés en la psicoanàlisi, Freud es va posar a riure: "¿Que m'has pres pel Pare Noel?" Malgrat aquesta resposta, Lou va esdevenir seguidora i amiga seva, i va ser-ho fins que va morir el 1937. Freud va fer un discurs commovedor en el seu funeral i va dir, entre altres coses, que Salomé "sabia perfectament on s'havien de buscar, en la vida, els autèntics valors", i per a Rainer M. Rilke, que se sentia "desemparat davant de la vida", va ser com una mare protectora (a més de musa, amiga i amant, com ja sabem). El fet és que, sota la influència de Lou, Rilke va canviar el seu

nom, René, que ella trobava massa femení, per Rainer, i va estudiar a fons la llengua russa. Fins i tot va escriure poemes en rus i els hi va dedicar. Salomé observa, en algun punt de les seves memòries, que la part més artesanal de la poesia, la recerca d'una paraula que falta perquè un vers acabi de quadrar, impacientava terriblement el poeta, que confiava que la seva sensibilitat extrema arribés a compensar les imperfeccions tècniques. En els poemes russos de Rilke hi ha molts errors de casos i gèneres, cosa que crea un efecte còmic, gairebé daïsta; tot i així, el talent visionari que traspuen les imatges transcendeix els desnivells de la gramàtica.

Pel que fa a la correspondència de Rainer i Lou, està escrita en alemany, amb algunes paraules russes com a tocs d'intimitat. En català, el 2015 se'n va publicar una selecció que cobreix el període entre 1897 i principis de 1912, el moment en què Rilke comença a escriure les *Elegies de Dui-*

CARTES (VOL. II)
RAINER MARIA RILKE I LOU ANDREAS-SALOMÉ
LÍIMITS
TRAD. JOAN FONTCUBERTA
182 PÀG. / 18 €

no. El segon volum d'aquesta tria de cartes va des del 1912 fins al 1926, l'any de la mort del poeta. Des de diferents ciutats d'Alemanya, França o Suïssa, o des del mític castell de Duino, a prop de Trieste, Rilke escriu a Lou, que viu a Göttingen amb el seu marit, en una estranya unió casta i intel·lectual que no impedeix que cadascú tingui les seves pròpies aventures. Quan Rilke diu: "Saluda de part meva totes les coses que t'envolten, el teu marit, la teva estimada cambra...", no deixa de ser curiós que el respectable Friedrich Carl Andreas, catedràtic de filologia iraniana a la Universitat de Göttingen, quedí reduït a un amable accessori...

A part d'aquests moments d'humor involuntari, el to de les cartes és seriós i confidencial: Lou i Rainer parlen de literatura, de Déu, de l'art, però el més fascinant és la revelació de la força i la debilitat que es barregen al seu interior. Rilke fa unes reflexions brillants sobre Mallarmé o Va-

léry, i alhora confessa que la seva memòria és incapaç de retenir les lectures: "Hi ha alguna cosa en la meua manera d'absorbir-les que les consumeix sense deixar-ne rastre: m'entra a la sang i corre el risc de perdre's. Una planta llegiria així".

Llegir Rilke als pacients

Lou Andreas-Salomé, que no mostra un afecte especial per les plantes però adora els animals, explica que s'ha enamorat d'un gos que viu en una barreteria i ja s'ha comprat dos barrets per poder-lo veure. En la mateixa carta, i amb la mateixa naturalitat, parla de l'experiència de llegir poemes de Rilke als seus pacients (era psicoanalista). Tot i ser persones "en qui tan sols l'esgarrifança és encara viva", escoltaven atentament els versos i els entenien, sense ser lectors habituals de poesia, perquè allò que sentien els arribava "de la mateixa profunditat en què viuen junts els agraciats i els desproveïts de gràcia per malaltia, perquè cel i infern no són en absolut dos llocs". Déu n'hi do! Quan llegeixes això, penses que Rainer i Lou tampoc són en llocs diferents. ♦♦